

Олександр Старенький

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінальної юстиції
Національної академії внутрішніх справ
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4517-726X>
xander20082@gmail.com

УДК 343.13

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МАТЕРІАЛАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДО ЙОГО ЗАВЕРШЕННЯ ЯК ЗАСІБ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

АНОТАЦІЯ. Провівши аналіз стратегічних документів, якими визначаються напрями реформування системи органів правопорядку як складової сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 рр. (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023 та розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 р. № 792-р), а також дослідивши окремі матеріали слідчо-судової практики у сфері кримінального судочинства, автор дійшов висновку про актуальність дослідження інституту ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, зокрема, в аспекті його застосування як засобу кримінального процесуального доказування.

Метою статті є визначення проблемних питань ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення як засобу кримінального процесуального доказування й надання науково обґрунтованих пропозицій щодо їх вирішення.

Спираючись на положення комплексної концепції кримінального процесуального доказування, автор обґрунтовує, що ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення виступає одним із засобів кримінального процесуального доказування для сторони захисту, потерпілого, а також представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Вказується, що такий засіб кримінального процесуального доказування має опосередковану форму вираження та пізнавально-практичний характер, що полягає у виявленні та фіксації фактичних даних і джерел доказів, які можуть бути використані для встановлення або спростування обставин, що мають значення для кримінального провадження на етапі досудового розслідування.

Автор виокремлює проблемні питання ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення як засобу кримінального процесуального доказування: недосконалість його процесуальної форми; бездіяльність і зловживання суб'єктів сторони обвинувачення під час розгляду клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення; відсутність повноважень у сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, оскаржувати бездіяльність слідчих, дізнавачів, прокурорів під час розгляду клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення; неможливість оскарження постанов слідчого, дізнавача, прокурора, якими необґрунтовано відмовлено в задоволенні поданого клопотання; невизначеність чіткого строку, протягом якого слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані

ознайомити сторону захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з матеріалами досудового розслідування до його завершення; відсутність нормативної можливості в сторони захисту потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення робити необхідні виписки та копії.

Сформульовано низку пропозицій, спрямованих на усунення проблемних питань ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення як засобу кримінального процесуального доказування.

Ключові слова: ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення; кримінальне процесуальне доказування; засоби кримінального процесуального доказування; доказ; досудове розслідування.

11 травня 2023 р. Указом Президента України № 273/2023 схвалено Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 рр.¹ (далі – КСП). Ухвалення цього документа стало надзвичайно важливим політико-правовим кроком, що засвідчив готовність України до концептуального перегляду та трансформації національної системи органів правопорядку відповідно до європейських стандартів верховенства права, захисту прав людини та демократичного цивільного контролю. Змістове значення КСП посилюється тим, що його розроблення та реалізація прямо пов'язані з виконанням однієї з семи ключових рекомендацій, визначених у Висновку Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі. Отже, КСП є не лише стратегічним внутрішнім державним документом, а й ключовим орієнтиром у процесі євроінтеграційної правової адаптації, що підтверджує інституційну спроможність України відповідати критеріям держав-кандидатів на вступ до Європейського Союзу, зокрема в частині забезпечення ефективного, прозорого та справедливого функціонування системи органів правопорядку відповідно до стандартів *acquis communautaire*².

23 серпня 2024 р. з метою забезпечення реалізації положень КСП Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 792-р затвердив план заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 рр. (далі – Детальний план)³, серед яких визначено необхідність удосконалення інститутів притягнення особи до кримінальної відповідальності, заходів забезпечення кримінального провадження, слідчих (розшуко-

¹ Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схвалений Указом Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>> (дата звернення 10.08.2025).

² *Acquis communautaire* – це сукупність правових норм, принципів, стандартів і практик, що становлять основу права ЄС та є обов'язковими для виконання всіма державами-членами. Країни – кандидати на вступ до ЄС мають адаптувати своє національне законодавство до *acquis communautaire* у рамках переговорного процесу щодо членства.

³ План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 р. № 792-р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#n12>> (дата звернення 10.08.2025).

вих) дій та ознайомлення з матеріалами кримінального провадження для оперативності правосуддя (п. 3.5 КСП; п. 3.5 Детального плану). У межах виконання цього заходу відповідним державним органам поставлено завдання розроблення та подання до Верховної Ради України законопроекту щодо оптимізації порядку проведення окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, механізму ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення та матеріалами кримінального провадження (достатність їх передачі сторонам), здійснення захисту від підозри та обвинувачення для забезпечення його ефективності, а також оперативності та змагальності кримінального провадження за умови недопущення обмеження існуючих гарантій прав і свобод людини (пп. 3.5.3 Детального плану).

У цьому контексті особливої актуальності набуває питання удосконалення механізму ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, порядок здійснення якого визначений ст. 221 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)⁴, адже результати проведеного нами аналізу матеріалів слідчо-судової практики вказують на наявність низки проблемних питань, пов'язаних із недосконалістю правової регламентації ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, у тому числі й щодо застосування його як засобу кримінального процесуального доказування, що негативно відбивається на забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів особи у кримінальному провадженні та ефективності здійснення кримінального процесуального доказування, особливо під час досудового розслідування.

Незважаючи на те, що загальні питання ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення та кримінального процесуального доказування досліджували у своїх наукових працях такі вітчизняні фахівці, як Ю. Аленін, В. Вапнярчук, І. Гловюк, В. Гончаренко, В. Гринюк, Ю. Грошевий, О. Капліна, Є. Коваленко, С. Ковальчук, О. Кучинська, Л. Лобойко, Є. Лук'янчиков, О. Малахова, В. Нор, М. Погорецький, Д. Сергєєва, С. Стахівський, О. Таран, О. Татаров, Л. Удалова, С. Чернявський, А. Черняк, М. Цуцкірідзе, А. Шевчишен, О. Шило, М. Шумило, О. Яновська та інші вчені, проблемні питання удосконалення механізму ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення в контексті засобів кримінального процесуального доказування залишилися поза їх увагою.

Метою дослідження є визначення проблемних питань ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення як засобу кримінального процесуального доказування й надання науково обґрунтованих пропозицій щодо їх вирішення.

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>> (дата звернення 10.08.2025).

Стаття 221 КПК України закріплює одним із засобів кримінального процесуального доказування сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у досудовому розслідуванні, зокрема, це ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 221 КПК України слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за винятком матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова в наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.

Частина 2 цієї статті передбачає, що під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, яка його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії, а ч. 3 визначено, що ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, що містяться в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування, здійснюється шляхом надання доступу до них або надання електронних копій чи примірників таких матеріалів.

Варто зазначити, що в науковій літературі ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення вчені не відносять до засобів кримінального процесуального доказування в досудовому розслідуванні, а визначають відповідну процесуальну дію як: захід щодо забезпечення рівності сторін при здійсненні доказування⁵; гарантію реалізації принципу змагальності та принципу забезпечення права на захист⁶; необхідною умовою забезпечення права підозрюваного на захист⁷; напрям кримінального процесуального регулювання із забезпечення реалізації засади змагальності сторін⁸, що не відповідає, на нашу думку, правовим і гносеологічним засадам комплексної концепції кримінального процесуального доказування⁹,

⁵ В Вапнярчук, *Теорія і практика кримінального процесуального доказування* (Юрайт 2017) 346.

⁶ І Гловюк, С Андрусенко, 'Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення та недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування' [2014] 4 Південноукраїнський правничий часопис 240.

⁷ О Малахова, 'Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні' (дис канд юрид наук, 2016) 102.

⁸ В Дрозд, *Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики* (Гельветика 2018) 189.

⁹ М Погорецький, 'Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання' [2014] 10 *Право України* 22; М Погорецький, 'Нова концепція кримінального процесуального доказування' [2015] 3 *Вісник кримінального судочинства України* 74; М Погорецький, 'Сучасні концепції кримінального процесуального доказування', *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтєвського (м. Харків, 8 листопада 2017 р.)* (Харківський національний університет внутрішніх справ 2017) 309–312.

яку ми активно підтримуємо, використовуючи як науково-методологічну основу у власних наукових дослідженнях.

Спираючись на положення комплексної концепції кримінального процесуального доказування, в основні якої лежать теорії пізнання, діяльності, аргументації, інтерпретації, змагальності, ми розглядаємо засоби кримінального процесуального доказування як систему взаємозалежних і взаємопов'язаних процесуальних механізмів, що мають пізнавально-практичний і розумовий характер, й застосовуються уповноваженим суб'єктом кримінального провадження у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, для забезпечення реалізації мети кримінального процесуального доказування, та вважаємо, що ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення є одним із засобів кримінального процесуального доказування сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у досудовому розслідуванні, що має опосередковану форму вираження, й якому притаманний пізнавально-практичний характер, який проявляється у намаганні сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, відшукати, виявити та встановити у матеріалах кримінального провадження фактичні дані та відомості про їх джерела, які можуть бути використані як докази для встановлення або спростування обставин, що мають значення для кримінального провадження в досудовому розслідуванні.

Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення в системі засобів кримінального процесуального доказування належить до способів отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Зазначимо, що положення ст. 221 КПК України не передбачають процесуального порядку розгляду клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення. Розгляд таких клопотань здійснюється за загальними правилами, визначеними у ст. 220 КПК України.

Незважаючи на зазначене, результати проведеного аналізу матеріалів слідчо-судової практики свідчать про системні випадки недотримання слідчими, дізнавачами, прокурорами положень статей 220, 221 КПК України під час розгляду клопотань сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, що негативно відбивається на ефективності здійснення ними доказування у кримінальному провадженні. Основними порушеннями є: недотримання слідчими, дізнавачами, прокурорами триденного строку розгляду клопотань; залишення слідчими, дізнавачами, прокурорами поданих клопотань без розгляду; неналежне оформлення слідчими, дізнавачами, прокурорами відповіді

на подане клопотання. На практиці поширеними є випадки, коли такі відповіді оформляються не постановою, як це чітко визначено приписами ч. 2 ст. 220 КПК України, а листом у довільній формі від слідчого, дізнавача, прокурора на ім'я ініціатора поданого клопотання. Не менш поширеними також є випадки ухвалення постанови, якою необґрунтовано відмовлено в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, або зловживання слідчими, дізнавачами, прокурорами при використанні передбаченої ч. 1 ст. 221 КПК України законодавчої конструкції “ознайомлення з матеріалами на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню”, як підстави для ухвалення постанови про відмову у задоволенні поданого клопотання.

Зауважимо, що натепер ст. 221 КПК України не закріплює жодних гарантій, які б надавали повноваження стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, оскаржити: 1) бездіяльність слідчих, дізнавачів, прокурорів під час розгляду клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення або 2) необґрунтовану відмову слідчих, дізнавачів, прокурорів у задоволенні поданого клопотання задля забезпечення додаткової можливості застосувати відповідний засіб кримінального процесуального доказування.

Стаття 303 КПК України, яка передбачає перелік рішень, дій чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені на досудовому розслідуванні, та право на таке оскарження, також чітко не закріплює відповідних гарантій. Водночас п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України визначено, що на досудовому провадженні може бути оскаржено бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк (виділено мною. – Авт.), – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

З огляду на системне та розширювальне тлумачення цієї норми, можемо зробити висновок, що бездіяльність слідчих, дізнавачів, прокурорів під час розгляду клопотань сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення підлягає оскарженню

на підставі п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України. Таким шляхом на сьогодні йде й окрема правозастосовна практика.

Проведений нами системний аналіз матеріалів слідчо-судової практики¹⁰ свідчить про те, що більшість слідчих суддів задовольняють скарги на бездіяльність слідчих, дізнавачів, прокурорів під час розгляду клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення на підставі п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України. Такий підхід є цілком обґрунтованим, адже ст. 221 КПК України закріплює за стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, опосередковане право щодо отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів у досудовому розслідуванні шляхом ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, а п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України визначає гарантії реалізації відповідного права у випадку порушення його бездіяльністю слідчого, дізнавача, прокурора. Зауважимо, що пункт перший частини першої ст. 303 КПК України не визначає вичерпний перелік випадків бездіяльності слідчого, дізнавача, прокурора на стадії досудового розслідування. Водночас передбачена п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України законодавча конструкція *“нездійснення інших процесуальних дій, які він зобов’язаний вчинити у визначений КПК України строк”* (виділено мною. – Авт.) підлягає розширювальному застосуванню й надає законні підстави відносити до її змісту порушення, пов’язані з бездіяльністю слідчих, дізнавачів, прокурорів під час розгляду клопотань про проведення відповідних процесуальних дій на стадії досудового розслідування за умови закріплення за слідчим, прокурором обов’язку розглянути подане клопотання протягом установленого законом строку. До таких порушень належить і бездіяльність слідчих, дізнавачів, прокурорів під час розгляду клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення як засобу кримінального процесуального доказування сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

У цьому контексті варто навести позицію Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, який у своєму листі “Узагальнення про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів

¹⁰ Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова від 23 березня 2016 р. у справі № 640/5667/15-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/56720378>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 7 липня 2016 р. у справі № 206/3624/16-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/58904444>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси від 1 вересня 2017 р. у справі № 522/16263/17 <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/68600775>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Кіровоградського районного суду міста Кіровограда від 18 квітня 2017 р. у справі № 404/2407/17 <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/66033534>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 18 березня 2016 р. у справі № 757/9823/16-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/56596301>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 3 травня 2019 р. у справі № 761/17349/19 <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/81544970>> (дата звернення 10.08.2025).

досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування” від 12 січня 2017 р. № 9-49/0/4-17 зазначив, що

бездіяльність, яка підлягає оскарженню відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК, передбачає три обов’язкові ознаки: 1) слідчий або прокурор наділені обов’язком вчинити певну процесуальну дію; 2) така процесуальна дія має бути вчинена у визначений КПК строк; 3) відповідна процесуальна дія слідчим чи прокурором у встановлений строк не вчинена. Отже, наведена норма дозволяє звернутися до суду зі скаргою не на будь-яку бездіяльність, а лише щодо обов’язків, строк виконання яких чітко регламентований кримінальним процесуальним законодавством України. При цьому варто зважати на те, що відповідна бездіяльність може бути зумовлена не лише невчиненням процесуальної дії в межах установлених зазначеною нормою строків, а й неналежним розглядом клопотання, зокрема, залишенням його без процесуального реагування або неналежним на нього процесуальним реагуванням¹¹.

Певним проблемним питанням у частині забезпечення реалізації права сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, в отриманні доказів або перевірки вже отриманих доказів шляхом ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення є віднесення окремими практичними працівниками до категорії “бездіяльність” відмови слідчого, дізнавача, прокурора в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, оформленої у формі постанови, та можливості її оскарження на підставі п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України.

Результати проведеного аналізу матеріалів правозастосовної практики свідчать про відсутність серед слідчих, дізнавачів, прокурорів, слідчих суддів і адвокатів єдності думок щодо розуміння зазначеного питання. В одних випадках слідчі судді відмовляють у розгляді скарг на постанови про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, обґрунтовуючи це тим, що оскарження таких рішень не передбачене ст. 303 КПК України¹². Такі випадки були виявлені нами й у інших кримінальних провадженнях¹³.

¹¹ Узагальнення про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування, затверджено зборами суддів Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ 23.12.2016 <https://web.archive.org/web/20170330065234/http://zib.com.ua/ua/print/128125-uzagalnennya_vssu_vid_12_sichnya_2017_roku_9-4904-17_pro_pra.html> (дата звернення 10.08.2025).

¹² Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова (н 10).

¹³ Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 10 лютого 2016 р. у справі № 757/5259/16-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/55669347>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала Апеляційного суду Львівської області від 21 квітня 2016 р. у справі № 452/2433/15-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/57359746>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Одеси від 14 грудня 2017 р. у справі № 520/15252/17 <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/71035565>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Богунського районного суду м. Житомира від 28 лютого 2019 р. у справі № 295/3228/19 <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/80252222>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 12 березня 2019 р. у справі № 761/9840/19 <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/80586813>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 25 березня 2019 р. у справі № 201/3447/19 <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/80823336>> (дата звернення 10.08.2025).

В інших випадках слідчі судді приймають до розгляду скарги на постанови слідчих, дізнавачів, прокурорів про відмову у задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення та трактують це як бездіяльність у розумінні п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України¹⁴.

Як свідчать результати аналізу матеріалів слідчо-судової практики більшість слідчих суддів відмовляють у розгляді скарг на ухвалені слідчими, дізнавачами, прокурорами постанови про відмову у задоволенні клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення на підставі п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України. Саме така практика, на нашу думку, відповідає вимогам чинного КПК України, з огляду на таке:

– по-перше, положення статей 220, 221 КПК України потрібно застосувати у нерозривній єдності між собою. Стаття 221 КПК України закріплює за слідчим, дізнавачем, прокурором *імперативний обов'язок ознайомити* (підкреслено мною. – Авт.) з матеріалами кримінального провадження до завершення досудового розслідування сторону захисту, потерпілого, представника юридичної особи, виконання якого можливе лише у разі задоволення поданого клопотання. Порядок і строки розгляду таких клопотань, як ми уже зазначали, визначені ст. 220 КПК України. Незадоволення слідчим, прокурором поданого клопотання, згідно з ч. 1 ст. 221 КПК України, можливе лише у трьох випадках: 1) подання клопотання неуповноваженим суб'єктом; 2) матеріали містять інформацію про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; 3) ознайомлення з матеріалами на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню;

– по-друге, слід окремо розмежувати: 1) бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, пов'язану з порушенням процесуального порядку розгляду клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, та 2) бездіяльність слідчого, прокурора, яка виражається у невиконанні ухвалені постанови про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування. Якщо слідчим, дізнавачем, прокурором задовольняється клопотання сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, водночас надалі слідчий, дізнавач, прокурор не надає для ознайомлення матеріали досудового розслідування, то зазначене свідчить про бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора щодо невиконання закріпленого у с. 221 КПК України їх обов'язку. Однак така бездіяльність не підпадає під ознаки бездіяльності у розумінні п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України, оскільки ст. 221 КПК України не закріплює чіткого строку, протягом якого слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані ознайомити сторону захисту, потерпілого, представника юридич-

¹⁴ Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 29 травня 2018 р. у справі № 761/19439/18 <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74567444>> (дата звернення 10.08.2025).

ної особи, щодо якої здійснюється провадження, з матеріалами досудового розслідування, що є недоліком правової регламентації відповідного засобу кримінального процесуального доказування. Відповідно таке порушення не можливо оскаржити на підставі п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України. Окрім того, таку бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора неможливо оскаржити й на підставі інших положень ч. 1 ст. 303 КПК України;

– по-третє, якщо виходити зі змісту сформованої законодавцем конструкції ч. 1 ст. 303 КПК України, то її положення окремо розмежують процесуальну можливість оскарження дій, рішень і бездіяльності слідчого, дізнавача, прокурора. Ухвалення відповідними суб'єктами постанови про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення не є порушенням у розумінні ст. 221 КПК України, а є виключно проявом їх власного диспозитивного волевиявлення, що відображається у відповідному процесуальному рішенні – постанові, у мотивувальній частині якої повинні міститися відомості про: зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови; мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилення на положення КПК України (ст. 110 КПК України). Тому прийняття слідчим, дізнавачем, прокурором процесуального рішення у формі постанови про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення не є бездіяльністю та не підлягає оскарженню на підставі п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України. У цьому контексті можна провести аналогію з оскарженням: 1) бездіяльності слідчого, прокурора під час розгляду клопотань сторони захисту про проведення слідчих (розшукових) дій (далі – СРД) на підставі п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України та 2) рішення про відмову в задоволенні клопотання сторони захисту про проведення СРД на підставі п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України. Водночас, якщо проаналізувати зміст ч. 1 ст. 303 КПК України, то можна дійти висновку, що її положення не передбачають законодавчої можливості оскарження постанови, якою було відмовлено у задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, що свідчить про відсутність належних гарантій реалізації права сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, в отриманні доказів або перевірки вже отриманих доказів шляхом ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.

Слід звернути увагу й на те, що в сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, виникають суттєві труднощі в перевірці обґрунтованості використання слідчими, дізнавачами, прокурорами такої підстави, як “ознайомлення з матеріалами на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню” для ухвалення постанови про відмову у задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його

завершення. Критерії віднесення певної інформації до змісту матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню ані в ст. 221 КПК України, ані в інших його положеннях законодавцем не визначені. У зв'язку з цим така підстава, як “ознайомлення з матеріалами на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню”, має доволі оціночний характер й надає слідчим, дізнавачам, прокурорам широку дискрецію при ухваленні відповідних постанов з наведених підстав. Це створює реальні ризики зловживання процесуальними повноваженнями, особливо в контексті приховування потенційно невігідної інформації. За таких умов реалізація права сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, в отриманні доказів або перевірки вже отриманих доказів шляхом ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення залежить виключно від об'єктивності та неупередженості дій сторони обвинувачення. Водночас гарантії перевірки обґрунтованості застосування слідчими, дізнавачами, прокурорами зазначеної підстави для ухвалення постанов про відмову в ознайомленні з матеріалами досудового розслідування до його завершення законодавець також не визначив у ч. 1 ст. 303 КПК України, що свідчить про відсутність повноцінної змагальної системи засобів кримінального процесуального доказування в досудовому розслідуванні. Такою процесуальною гарантією має бути нормативна можливість оскарження постанови слідчого, дізнавача, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне ч. 1 ст. 303 КПК України доповнити новим п. 12 у такій редакції: “рішення слідчого, дізнавача, прокурора про відмову у задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення – стороною захисту, потерпілим, його законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження”. Подібні пропозиції висловлювали й інші науковці¹⁵. Окрім того, у ч. 1 ст. 221 КПК України потрібно додати таке положення: “Про відмову у наданні матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню, виноситься мотивована постанова, яка в частині відмови в наданні матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню, може бути оскаржена до слідчого судді”. Зазначимо, що наведені вище та інші запропоновані нами пропозиції щодо вдосконалення інституту ознайомлення з

¹⁵ Малахова (н 7) 106–107; І Гловюк, ‘Актуальні проблеми вдосконалення нормативної регламентації ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення’, Ю Назар (упоряд.), *Теорія та практика правоохоронної діяльності: Міжнародна науково-практична конференція (11 листопада 2016 р.)* (Львів ДУВС 2016) 76 та ін.

матеріалами досудового розслідування до його завершення були розроблені нами й передані на розгляд Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності та надалі були враховані народними депутатами України в підготовленому проєкті Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження № 12439 від 24 січня 2025 р.¹⁶

Варто зазначити, що на практиці окремі працівники, виходячи з вимог ч. 1 ст. 26 КПК України, яка передбачає, що сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачених КПК України, необґрунтовано підмінюють сутність і значення такого засобу кримінального процесуального доказування в досудовому розслідуванні, як ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення із тимчасовим доступом до речей і документів. Хоча тимчасовий доступ до речей і документів за своєю гносеологічною сутністю має певну подібність із ознайомленням з матеріалами досудового розслідування до його завершення, адже вказані процесуальні дії є засобами отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів у кримінальному провадженні, а однією з форм здійснення тимчасового доступу до речей і документів є ознайомлення з ними, проте відповідні засоби кримінального процесуального доказування різняться за формою отримання доказів, оскільки тимчасовий доступ до речей і документів є безпосереднім засобом кримінального процесуального доказування в досудовому розслідуванні, а ознайомленням з матеріалами досудового розслідування до його завершення – опосередкованим. Окрім того, зазначені способи отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів мають певну відмінність, зокрема, за: суб'єктами подання відповідних клопотань і їх розгляду; юридичними й фактичними підставами їх проведення; вимогами до клопотань і процесуальним порядком їх розгляду; ступенем обмеження відповідної інформації тощо. При цьому, якщо до клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення жодних процесуальних вимог не перебачено й у їх змісті вказується лише необхідність надання на ознайомлення матеріали досудового розслідування з можливістю зробити їх копію, то до клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів ставляться доволі жорсткі вимоги (ч. 2 ст. 160, ч. 2, ч. 5 ст. 163, ч. 4 ст. 132 КПК України).

Особливу увагу в цьому випадку доцільно звернути увагу на ч. 4 ст. 132 КПК України, яка визначає, що для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя або суд зобов'язаний врахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі й докумен-

¹⁶ Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження № 12439 від 24 січня 2025 р. <<http://itd.rada.gov.ua/BILLINFO/Bills/Card/55696>> (дата звернення 10.08.2025).

ти, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні. Зазначена вимога зобов'язує суб'єктів подання клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів попередньо отримувати відповідні речі й документи іншими засобами кримінального процесуального доказування, у тому числі шляхом ознайомлення з матеріалами кримінального провадження у порядку ст. 221 КПК України, витребування речей чи документів на підставі ст. 93 КПК України, проведення СРД чи негласних СРД тощо.

Варто зазначити, що результати аналізу матеріалів правозастосовної практики¹⁷ свідчать про наявність непоодиноких випадків, коли сторона захисту ігнорує положення ч. 4 ст. 132 КПК України й не звертається до слідчого, дізнавача, прокурора з клопотанням про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, а відразу подає клопотання слідчому судді про тимчасовий доступ до речей і документів з можливістю ознайомлення з ними та зробити їх копії. Проте серед слідчих суддів уже виробленою є практика постановлення ухвал про відмову в задоволенні такого роду клопотань. Слід звернути увагу на те, що вимога ч. 4 ст. 132 КПК України щодо обов'язку слідчого судді врахувати можливість без застосованого тимчасового доступу до речей і документів отримати речі та документи зобов'язує уповноважену особу не лише отримати відповідні речі та документи іншими засобами кримінального процесуального доказування перед зверненням до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, а також використати наявні в чинному КПК України гарантії реалізації такого права. Тобто, якщо сторона захисту, потерпілий подали клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування на підставі ст. 221 КПК України, водночас слідчий, дізнавач, прокурор залишили таке клопотання без розгляду, неналежно оформили відповідь на нього, то в такому випадку відповідну бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора необхідно оскаржувати на підставі п. 1 ст. 303 КПК України, а не звертатися до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів з можливістю ознайомлення з ними та зробити їх копії. Фактично у цьому випадку передбачена п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України гарантія реалізації права особи щодо ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення виключає можливість застосування тимча-

¹⁷ Ухвала слідчого судді Вінницького міського суду Вінницької області від 12 червня 2015 р. у справі № 127/13187/15-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/46244773>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва (н 10); Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 24 жовтня 2017 р. у справі № 757/55239/17-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72940470>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва від 14 вересня 2016 р. у справі № 760/14205/16-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/61350740>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 29 листопада 2019 р. у справі № 4910/1/19-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86032605>> (дата звернення 10.08.2025); Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Одеси від 26 лютого 2020 р. у справі № 520/19736/19 <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/87880688>> (дата звернення 10.08.2025).

сового доступу до речей і документів, що містяться в матеріалах кримінального провадження.

Водночас ухвалення слідчим, прокурором постанови, якою було відмовлено в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, є обґрунтованою підставою для подання стороною захисту клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, адже нею використано передбачене ст. 221 КПК України право подати клопотання слідчому, дізнавачу, прокурору про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, а гарантії забезпечення реалізації такого права (можливості оскарження відповідної постанови) у ч. 1 ст. 303 КПК України не визначені. У такому випадку стороною захисту вичерпано інші можливі процесуальні інструменти для отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів у кримінальному провадженні та відповідно виконано вимоги ч. 4 ст. 132 КПК України. При цьому до клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів обов'язково необхідно додавати постанову слідчого, дізнавача, прокурора про відмову у задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення як документальне підтвердження виконання стороною захисту вимог ч. 4 ст. 132 КПК України повною мірою. Недолучення такої постанови до клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів є обґрунтованою підставою для відмови слідчим суддею в задоволенні вимог сторони захисту.

Отже, можемо зробити висновок, що в разі ухвалення стороною обвинувачення постанови про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, сторона захисту має право звернутися з клопотанням до слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів, оскільки ними використано у розумінні ч. 4 ст. 132 КПК України передбачене ст. 221 КПК України право заявити клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, а гарантії реалізації такого права у ч. 1 ст. 303 КПК України – можливість оскарження постанови слідчого, дізнавача, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення – відсутні. Проте таке клопотання обов'язково повинно відповідати вимогам ч. 2 ст. 160, ч. 2, ч. 5 ст. 163, ч. 4 ст. 132 КПК України й до нього необхідно додавати постанову слідчого, дізнавача, прокурора, якою відмовлено в задоволенні клопотання сторони захисту про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.

При цьому за відсутності передбаченої у ч. 1 ст. 303 КПК України можливості оскарження постанови слідчого, дізнавача, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, положення глави 15 КПК України, що регламентують інститут тимчасового доступу до речей і документів, не кон-

курують із інститутом оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора під час досудового розслідування, закріпленого у главі 26 КПК України. Проте така конкуренція наявна між закріпленою в п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України гарантією оскарження бездіяльності слідчого, дізнавача, прокурора під час розгляду клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення та передбаченого у главі 15 КПК України засобу кримінального процесуального доказування як тимчасовий доступ до речей і документів.

Наведена нами проблема щодо подання стороною захисту клопотань до слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів після ухвалення слідчим, прокурором постанови про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення вкотре підкреслює необхідність закріплення у ч. 1 ст. 303 КПК України можливості оскарження постанови слідчого, дізнавача, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення з метою забезпечення належного функціонування змагальної системи засобів кримінального процесуального доказування в досудовому розслідуванні.

Не врегульованим у ст. 221 КПК України залишається питання щодо дій сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо слідчий, дізнавач, прокурор ухвалили постанову про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, водночас не призначають дату, коли така особа може ознайомитися з відповідними матеріалами, або неодноразово перепризначають її на інший день. Вказані зловживання слідчих, дізнавачів, прокурорів негативно відбиваються на ефективності забезпечення захисту прав особи та своєчасності отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів у кримінальному провадженні.

Затягування надання доступу до матеріалів або створення штучних перешкод у реалізації цього права суперечить принципу розумності строків кримінального провадження та може бути використане як інструмент тиску або недопущення своєчасного ознайомлення з доказами, що підриває змагальність і процесуальну рівність сторін – фундаментальні засади кримінального процесу. Наявність таких зловживань вказує на прогалину у правовому регулюванні, яка дає змогу стороні обвинувачення маніпулювати моментом реалізації права на ознайомлення з матеріалами, залишаючись формально в межах процесуального законодавства України.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне законодавчо закріпити конкретний строк (наприклад, п'ятиденний або інший узгоджений строк), протягом якого після ухвалення постанови про задоволення відповідного клопотання має бути здійснено надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Такий підхід сприятиме правовій визначеності й забезпеченню реаль-

ного, а не формального характеру процесуальних гарантій для учасників кримінального провадження.

При цьому з метою недопущення чергових зловживань з боку сторони захисту, потерпілого щодо затягування строків ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, а також сторони обвинувачення при встановленні необ'єктивних строків для ознайомлення зі складними матеріалами кримінального провадження, пропонуємо передбачити у ст. 221 КПК України положення, відповідно до якого в разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони обвинувачення з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами у порядку, передбаченому ч. 10 ст. 290 КПК України. Такий підхід відповідатиме загальноєвропейським стандартам справедливого судового розгляду та зміцнюватиме довіру суспільства до досудового розслідування як первинної стадії кримінального провадження, на якій закладаються засади об'єктивності, неупередженості та законності всього процесуального механізму.

Привертає до себе увагу й те, що чинна редакція ст. 221 КПК України не передбачає права сторони захисту, потерпілого чи представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, робити виписки та копії з матеріалів у випадку надання доступу до них до завершення досудового розслідування. Це призводить до того, що ознайомлення з матеріалами досудового розслідування нерідко має лише формальний характер, оскільки відповідні суб'єкти не мають можливості повноцінно зафіксувати інформацію для подальшого використання у кримінальному процесуальному доказуванні. Внаслідок цього створюються передумови для зловживань з боку слідчого чи прокурора, які на власний розсуд вирішують питання про можливість копіювання матеріалів, посилаючись на "таємницю досудового розслідування". Такий стан речей фактично ставить сторону захисту та потерпілого у менш вигідне становище порівняно з органом досудового розслідування, що порушує принцип змагальності та рівності сторін. У зв'язку з цим доцільним видається доповнення ст. 221 КПК України положенням, яке б прямо передбачало право сторони захисту, потерпілого чи представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування робити з них необхідні виписки та копії.

Висновки. Отже, проведені дослідження дали змогу систематизувати та виокремити ключові проблемні аспекти реалізації права на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення як засобу кримінального процесуального доказування. До типових викликів, які мають як теоретичне, так і практичне значення, належать:

- 1) недосконалість процесуальної форми ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, що не забезпечує належного балансу між інтересами сторін кримінального провадження;
- 2) факти бездіяльності та зловживання з боку суб'єктів сторони обвинувачення при розгляді клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, зокрема: недотримання визначеного триденного строку розгляду клопотань; залишення клопотань без розгляду; неналежне оформлення постанов за результатами розгляду;
- 3) відсутність ефективних процесуальних гарантій, що унеможлиблює реалізацію права сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, на оскарження бездіяльності слідчого, дізнавача чи прокурора під час розгляду клопотань про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення;
- 4) законодавча неврегульованість питання оскарження постанови про відмову у задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, що фактично нівелює принцип доступності до засобів кримінального процесуального доказування;
- 5) відсутність чітко визначеного строку, протягом якого орган досудового розслідування після задоволення відповідного клопотання зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування до його завершення, що створює підґрунтя для зловживань і затягування відповідних процедур;
- 6) відсутність нормативної можливості під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення робити необхідні виписки та копії.

З урахуванням визначених нами проблемних питань ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення як засобу кримінального процесуального доказування пропонуємо положення ст. 221 КПК України викласти у такій редакції:

“Стаття 221. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення

1. Слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у п'ятиденний або інший погоджений строк з дня задоволення клопотання надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за винятком матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Про відмову у наданні матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню, виноситься мотивована постанова, яка в частині відмови у наданні матеріалів, ознайомлення з якими

на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню, може бути оскаржена до слідчого судді.

2. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.

3. У разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони обвинувачення з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами у порядку, передбаченому частиною 10 статті 290 цього Кодексу.

4. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, що містяться в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування, здійснюється шляхом надання доступу до них або надання електронних копій чи примірників таких матеріалів.

5. Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, що його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії.”

Окрім того, пропонуємо ст. 303 КПК України доповнити пунктом 12 такого змісту:

“12) рішення слідчого, дізнавача, прокурора про відмову у задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування в порядку статті 221 цього Кодексу – особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником.”

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Drozd V, *Pravove rehulivannia dosudovoho rozsliduvannia: problemy teorii ta praktyky* (Kyiv 2018) (in Ukrainian).
2. Vapniarchuk V, *Teoriia i praktyka kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannia* (Yurait 2017) (in Ukrainian).

Journal articles

3. Hloviuk I, Andrusenko S, ‘Oznaiomlennia z materialamy dosudovoho rozsliduvannia do yoho zavershennia ta nedopustymist rozgholoshennia vidomostei dosudovoho rozsliduvannia’ [2014] 4 *Pivdenoukrainskyi Pravnychi Chasopys* 239–243 (in Ukrainian).
4. Pohoretskyi M, ‘Nova kontseptsiiia kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannia’ [2015] 3 *Visnyk kryminalnoho sudochynstva Ukrainy* 63–79 (in Ukrainian).
5. Pohoretskyi M, ‘Teoriia kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannia: problemni pytannia’ [2014] 10 *Pravo Ukrainy* 12–25 (in Ukrainian).

Conference papers

6. Hloviuk I, ‘Aktualni problemy vdoskonalennia normatyvnoi rehlementatsii oznaiomlennia z materialamy dosudovoho rozsliduvannia do yoho zavershennia’, Yu Nazar (ed), *Teoriia ta praktyka pravookhoronnoi diialnosti: Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiia (11 lystopada 2016 roku)* (Lviv State University of Internal Affairs 2016) 73–77 (in Ukrainian).

Олександр Старенький

7. Pohoretskyi M, 'Suchasni kontseptsii kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannia', *Suchasni tendentsii rozvytku kryminalistyky ta kryminalnoho protsesu: tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii do 100-richchia vid dnia narodzhennia prof. M. V. Saltevs'kogo (Kharkiv, 8 November 2017)* (Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav 2017) 309–312 (in Ukrainian).

Theses

8. Malakhova O, *Realizatsiia instytutu spriannia zakhystu u kryminalno-protsesualnomu dokazuvanni* (PhD diss, 2016) (in Ukrainian).

Oleksandr Starenkyi

ACCESS TO THE MATERIALS OF PRE-TRIAL INVESTIGATION PRIOR
TO ITS COMPLETION AS A MEANS
OF CRIMINAL PROCEDURAL EVIDENCE:
PROBLEMATIC ISSUES

ABSTRACT. By analyzing strategic documents that outline the directions for reforming the law enforcement system as part of the security and defense sector of Ukraine for 2023–2027 (Presidential Decree of Ukraine № 273/2023 of 11 May 2023 and Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 792-г of 23 August 2024), as well as by examining certain materials from investigative and judicial practice in the field of criminal justice, the author concludes that it is relevant to study the institution of access to pre-trial investigation materials prior to its completion, particularly in the context of its application as a means of criminal procedural evidence.

The aim of this article is to identify the problematic issues related to access to pre-trial investigation materials before its completion as a means of criminal procedural evidence and to provide scientifically grounded proposals for addressing them.

Based on the provisions of the comprehensive concept of criminal procedural evidence, the author argues that access to pre-trial investigation materials prior to its completion constitutes one of the means of criminal procedural evidence for the defence, the victim, and the representative of a legal entity against which proceedings are being conducted. It is emphasized that this means of criminal procedural evidence has an indirect form of expression and a cognitive-practical nature, which consists in the identification and recording of factual data and sources of evidence that may be used to establish or refute circumstances relevant to criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation.

The author identifies the following problematic issues regarding access to pre-trial investigation materials prior to its completion as a means of criminal procedural evidence: imperfections of its procedural form; inaction and abuses by the prosecution authorities during the consideration of motions for access to pre-trial investigation materials before its completion; the lack of authority of the defence, the victim, or the representative of a legal entity concerned by the proceedings to challenge the inaction of investigators, inquiry officers, and prosecutors when considering such motions; the impossibility of appealing the decisions of the investigator, inquiry officer, or prosecutor that unjustifiably refuse to satisfy the submitted motion; the absence of a clearly defined time limit within which the investigator, inquiry officer, or prosecutor is obliged to provide the defence, the victim, or the representative of a legal entity concerned by the proceedings with access to pre-trial investigation materials before its completion; the absence of a statutory possibility for the defence, the victim, or the representative of a legal entity concerned by the proceedings to make necessary notes and copies during the familiarization with pre-trial investigation materials before its completion.

A set of proposals is formulated to address these problematic issues related to access to pre-trial investigation materials prior to its completion as a means of criminal procedural evidence.

KEYWORDS: access to pre-trial investigation materials prior to its completion; criminal procedural evidence; means of criminal procedural evidence; evidence; pre-trial investigation.